

ПРОТОИСТОРИСКИ И АНТИЧКИ СИНГИДУНУМ

Схватање о идентичном положају протоисториског и античког Singidunum-а и данашњег Београда готово је општа појава у научној литератури. На својој реконструкцији Птолемејеве карте¹ О. Кунц² је уцртао Singidunum на 45° 30' (источне дужине) и 44° 30' (северне географске ширине). Ушће Саве у Дунав, над којим се налази Таугунум, Птолемеј³ је одредио на 45° (источне дужине) и 44° (северне ширине), тако да удаљеност од Таугунум-а до Singidunum-а на Кунцовој карти износи у зрачној линији тачно 32 км. Птолемејеви елементи о географском положају Singidunum-а изгледали су К. Милеру мало претераним, јер он за њих каже: „In Ptolemaei tabula Singidunum ab Taugruno (Semlin) longius separatur perperam“. У истој напомени, уз објашњење грчких варијаната у транскрибовању топонима Singidunum, Милер каже за њега да је „Hodie Belgrad“. У овом раду ми ћемо показати зашто се то идентификовање не може одржати, нарочито из разлога на које указују археолошка документа откривена на подручју Београда. С друге стране, указаћемо на претпоставку о потреби разликовања келтског Singidunum-а од римског насеља које је носило исто име. Анализа археолошког материјала са подручја Београда, као и писаних извора који говоре о протоисториском и античком Singidunum-у, његовом гео-

графском положају и топографској слици, његовим становницима и значењу његовог имена показује оправданост наших закључака о прекелтском и келтском Singidunum-у, који се не може топографски изједначити са римским Singidunum-ом, па, самим тим, ни са Београдом.

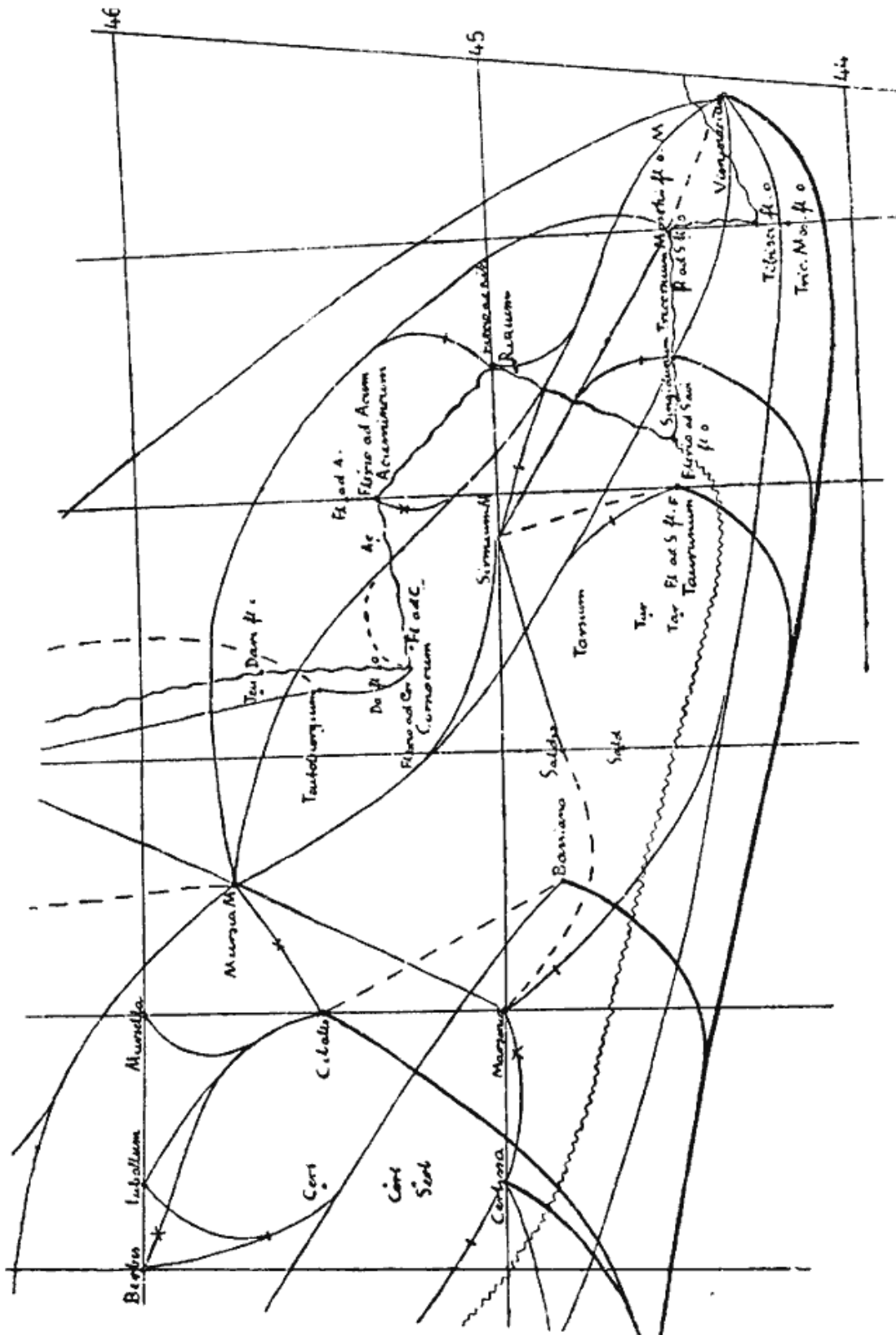
Прва чињеница, коју већ сад можемо утврдити, јесте та да се на ужем подручју Београда нису нашли поуздани остаци неког већег келтског насеља за које бисмо смели претпоставити да индицира келтски Singidunum. Нешто мало предмета келтског порекла са територије самог града не потиче из ситуације која би била у супротности са претходним тврђењем⁴. Насупрот оваквом стању ствари са келтским материјалом, споменици римске епохе, и стални и покретни, довољно убедљиво потврђују истоветност положаја римског насеља са положајем Београда. Према томе намеће се закључак да Скордисци, којима се у неким античким изворима приписује оснивање насеља на ушћу Саве у Дунав, дакле, на простору доцнијег римског Singidunum-а, нису подигли своје насеље на томе месту, него на неком другом. Примењујући метод компаративног проучавања целог комплекса података који се тичу проблема локализовања двају Singidunum-а покушаћемо да докажемо да се келтски Singidunum налазио, приближно, на оном

¹ Claudii Ptolemaei Geographia, Parisiis 1883, 453.

² Cuntz, Otto, Die Geographie des Ptolemaeus, Berlin 1923, табла бр. 2.

³ Müller, Claudii Ptolemaei Geographia, loc. cit.

⁴ Гарашанин, Д., Археолошки споменици у Београду и околини, Годишњак Музеја града Београда I, 1945, 55 sqq.

Сл. 1 — O. Kuntz — Реконструкција Птоlemeјеве карте

месту које је тачно на половини удаљености Singidunum-а од Taugunum-а, мереног на основу Птолемејевих географских елемената, који су на Кунцовој реконструкцији Птолемејеве карте.⁵

За решење нашег проблема од значаја је и положај Taugunum-а, који је одређен елементима 45° (источне дужине) и 44° 30' (северне ширине). На истој географској ширини, на којој је и Singidunum 45° 30' налази се и место „Prope Ritium“ („близу Ritiuma“) где Дунав прави окуку „ubi in eum Savus effunditur versus 45° (источне дужине) и 44° 30'“ („где се у њега улива Сава код степена 45° и 44° 30'). Положај Taugunum-а географски је много јаснији, јер је Taugunum могао бити само на сремском лесном платоу који се диже изнад Саве и Дунава. По Птолемејевим подацима као и по конфигурацији терена првобитно ушће Саве у Дунав било је пре испод Taugunum-а, него испод Singidunum-а. Под утицајем снаге водене масе Дунава на ток Саве, корито ове реке је све више скретало ка истоку, док није допрло до геолошки стабилних слојева на београдској страни. У прилог овом закључку иду и подаци које наводи Ласкарев, кад говори о старим коритима Саве и Дунава, који су се формирали у приближно данашњем правцу тек у алувијалном периоду квартара.⁷ Судаћи по подацима античких картографа процес померања корита Саве до брега на коме се налази данашњи Београд још није морао бити потпуно завршен у њихово доба. Према томе, смело би се претпоставити да је ушће Саве у Дунав било ближе Taugunum-у него Singidunum-у.

Локализовање келтског Singidu-

num-а на месту данашњег Београда, односно некадашњег римског насеља, заснива се на податку који је саопштио Јустин о Скордисцима. Говорећи о поразу Келта у Грчкој код Делфа, 279 године старе ере он каже: „Inde (то јест из Делфа) per eadem vestigia qua venerant, antiquam patriam repetivere. Ex his manus quaedam in confluenta Danuvii et Savi consedit Scordiscosque se appellari voluit“⁸ („Отуда су кренули у стару отаџбину истим путем којим су и дошли“. Једна њихова група населила се на ушћу Дунава и Саве, називајући се „Скордисцима“). Говорећи о том истом догађају он каже да су „... Galli bello adversus Delphos infeliciter gesto amisso Brenno duce pars in Asiam, pars in Thraciam extorres fugerant“⁹ („Изгубивши свог вођу Брена у борби коју су несрећно водили код Делфа један део Гала пребегне у Азију, а други у Тракију“).

Судаћи према овоме податку број Скордиска, који су основали насеље, то јест Singidunum, „in confluenta Danuvii et Savi“ („на ушћу Дунава и Саве“) није био тако мали, као што је „manus quaedam“ („нека група“). Да је број Скордиска био велик у овој области, види се и по подацима које о Скордисцима, нарочито њиховој војничкој снази, пружају и други антички извори. Међу њима треба поменути Апијана који, говорећи о Илирима, каже, да је могуће да Скордисци нису без тешкоћа заузели област у којој су подигли Singidunum. У тој области они су водили тешке борбе против Трибала све дотле, док оно што је остало од Трибала није пребегло преко Дунава Гетима¹⁰. Сличне податке о снази Скордиска, војничкој, па, посредно, и бројној, пружа и Амиан Марцелин, кад говори о невољама и

⁵ Приближна вредност елемената којима је одређен положај Singidunum-а пре би се смела приписати претходницима Птолемејевим, нарочито Ератостену, него самом Птолемеју. Он сам пружа поуздане податке кад су у питању велики градови његовог доба. У означавању положаја варварских насеља прецизност његових карата је мања, нарочито у погледу географске ширине (в. Jelić, dr. L., Najstariji kartografski spomenik o rimskoj po-

krajini Dalmaciji, *Glasnik Zem. muzeja u Sarajevu* 1898, 227 sqq, табле IV и V; Cuntz, op. cit. 113).

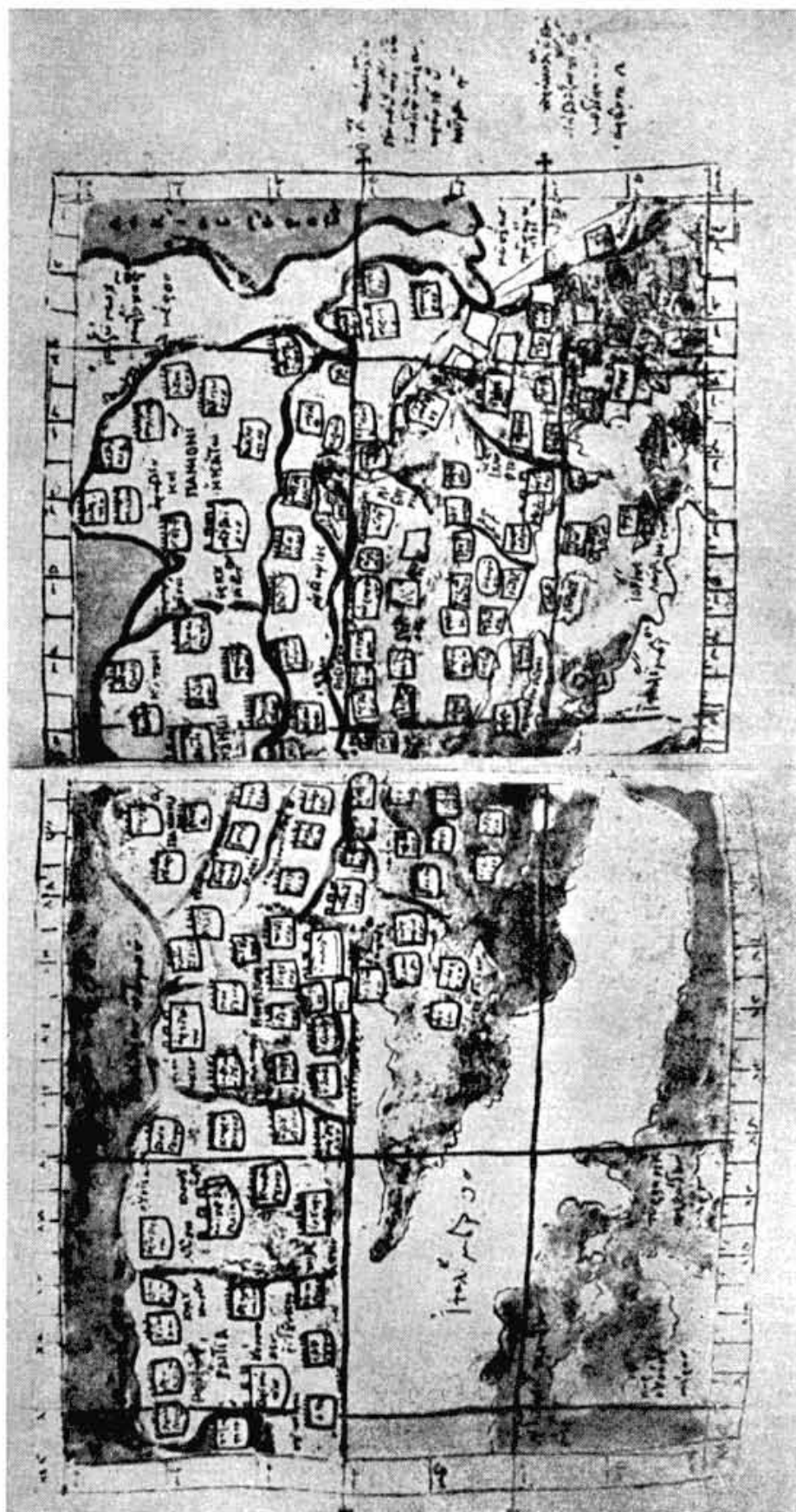
⁶ *Claudii Ptolemaei Geographiae*, lib. II, 15.

⁷ Laskarev, *Deuxième note sur les loes des environs de Belgrade, Геолошки анали Балканског Полуострва*, књ. VIII, 1, Београд, 1925, 14.

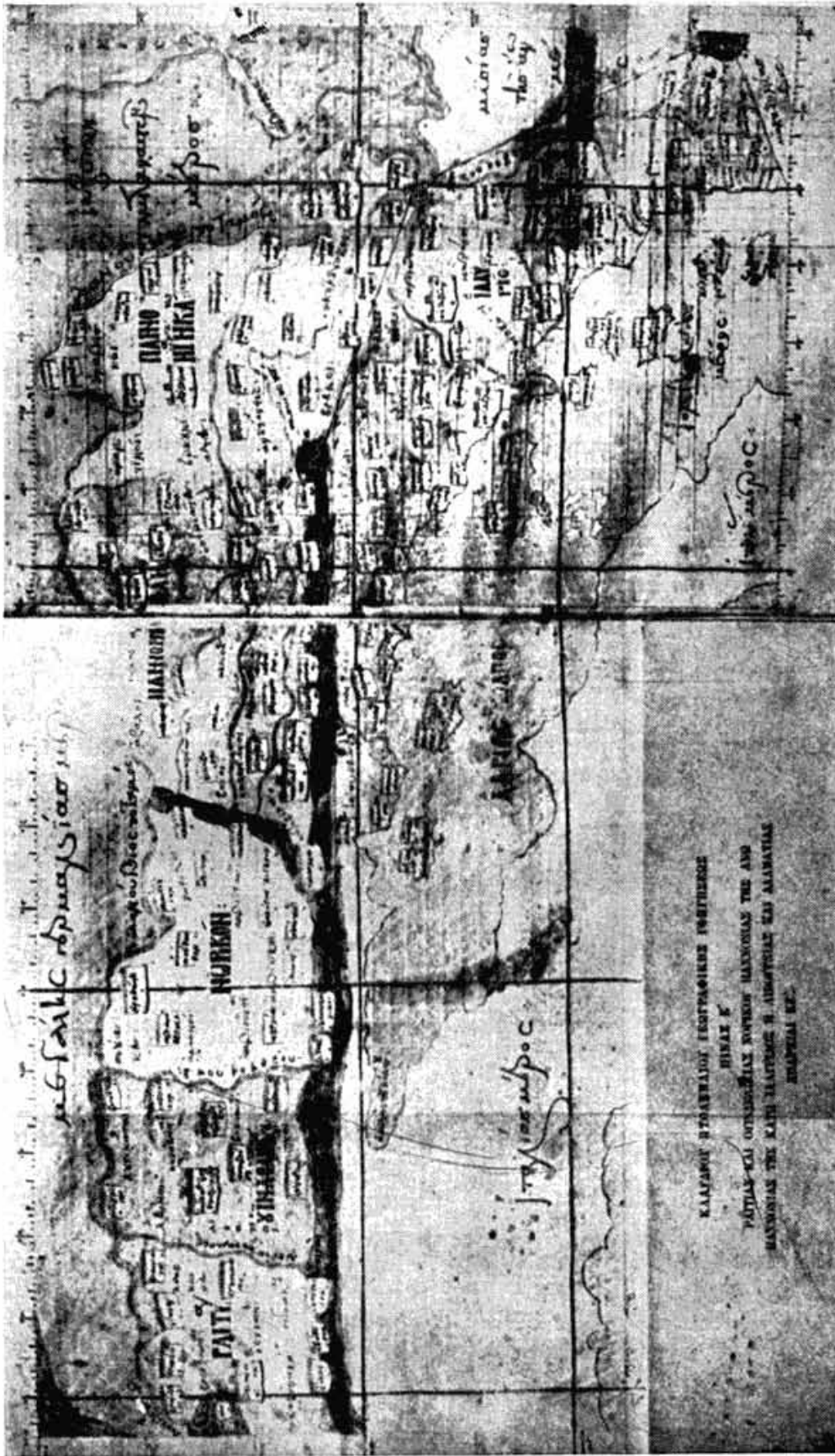
⁸ Justin, XXXII, 3.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ Apian, *Hist. Rom. Illyr.*, II, 3 и III, 5.

Сл. 2 — Птоlemeјева карта према вагиканском рукопису

Сл. 3 — Птоlemeјева карта

бригама које су они наносили Римљанима¹¹. О томе колики је био број Скордиска у Панонији и Мезији најбоље се види по подацима које пружа Страбон. Он каже да су Скордисци у овим областима били бројни и да су се делили у две групе: велике Скордиске — *μεγαλοσκορδίσκοι* који су заузимали простор између Сегесте и Маргума, и мале Скордиске — *μικροσκορδίσκοι* који су били насељени претежно у земљи Трибала¹².

Из свега што смо рекли види се да Јустинов податак о броју Скордиска, којима се приписује оснивање Singidunum-a, вероватно, није био тачан. Шта више, смело би се претпоставити да су Келти још приликом прелаза преко Саве, на свом путу за Грчку оставили, баш у области Singidunum-a, изванредан број својих војника, који су са породицама већ тада могли поставити прве темеље келтском насељу. Разлог за то могла је бити стратемиска и саобраћајна важност самог положаја Singidunum-a, који су они могли упознати за време многих година које су провели у Панонији пре инвазије Грчке.¹³ Ова резерва може да се учини доста оправдања и због тога што су Келти морали да одржавају везе са својим другим колонијама основаним дуж целог пута којим се кретала њихова инвазија. Везе са Трачанима, чијој је земљи вероватно припадала и област Singidunum-a, Келти су били успоставили још за време ратовања Александра Македонског против Трибала.¹⁴ Опрезност Келта приликом предузимања војничких акција види се и из података о њиховим обавештајним мисијама које су имале задатак да прикупе потребне податке о стању у Александровој војсци пре његовог одласка у Азију као и у самој Азији.¹⁵ Келтска посланства долазила су у посете Александру Великом чак у Вавилон. Природно је, према томе, да се може претпоставити да су они предузимали и потребне мере обезбеђења своје војске која је ишла на освајање Грчке.

Међу те мере ишло би и стварање једне мање војне станице на десној обали Саве и Дунава, близу њиховог ушћа. Овој станици придружили су се, после пораза у Грчкој, и други Келти који су овде остали, на свом повратку „in antiquam patriam“ („у стару отаџбину“) управо зато што су нашли могућности за даљи опстанак.

Други Јустинов податак о месту те колоније „in conflente Danubii et Savi“ не мора да значи простор непосредно на ушћу Саве у Дунав. У доба оснивања Singidunum-a врло је вероватно, као што се види и из других података, да Сава није текла непосредно испод самог београдског брега. Самим тим ни њено ушће није морало бити испод Калемегдана, него нешто западније, можда ближе Taurunum-у. Археолошка стратиграфија на Калемегдану, такође, не иде у прилог локализовању келтског насеља на његовом терену. Зато би се Јустиново локализовање „in conflente“ смело тумачити као „у близини“ или „поред ушћа...“ Оваквом објашњењу ових података не противи се ни значење предлога „in“, који се употребљава и у овом смислу. Да тако треба схватити тај податак још јасније се види код Птолемеја: „Πρὸς μὲν τῷ Δανουβίῳ ποταμῷ Σινγιδουνον“ („Singidunum, поред реке Дунава“). Овај податак открива још један елемент, важан за решење целог проблема који је постављен у нашем раду: Птолемеј не везује положај Singidunum-a за обе реке, Саву и Дунав, него само за Дунав.

Као што се види из наведених података и њихове анализе, не постоје основи за топографско идентификовање келтског и римског Singidunum-a. Пошто је положај римског Singidunum-a јасан и одговара положају Београда („Hodie Belgrad“) („Данас Београд“), питање је где треба тражити келтски Singidunum.

Уз објашњење овог топонима Холдер каже: Singi-dūnon vox hybrida? von da-

¹¹ Ammianni Marcellini, *Rerum gestorum* lib. XXVII.

¹² Упор. Strab. VII, 5, 12.

¹³ Justin, XXIV, 4, 5.

¹⁴ Arrian, I, 4, 6.

¹⁵ Ibidem VII, 15, 4.

cisch Singi (in Singi-dava und Σίγγος auf Halbinsel Sithonia) und celt. (von den Taurisci) dunon¹⁶ („хибридна реч? од дачког Синги (у Синги-дава) и Сингос на полуострву Ситониа и келтског dunon“). Према овом објашњењу изгледало би да су Таурисци били први Келти који су створили овај хибридни топоним. То су могли бити управо они Келти који су се задржали у горњој Мезији за време док су се остали Келти спуштали према Грчкој. Тек по повратку из Грчке нови келтски становници Singidunum-а назвали су се Скордисцима. Таурисци су се, међутим, повукли према истоку и југу, као што би се могло закључити према једном податку који налазимо код Плинија, у коме он помиње границу између Скордиска и Тауриска: „Mons Claudius, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci“¹⁷ („Клаудијево брдо, испред кога се налазе Скордисци а иза кога су Таурисци“). Однос између ових двају келтских племена ни мало се не може сматрати мирољубивим и пријатељским. Нама је познато да су Скордисци учествовали у борбама аутохтоних балканско-подоунавских племена против Тауриска, као савезници аутохтоних. Као савезници Дачана, Скордисци су се борили против Тауриска све док их нису коначно уништили на границама Дакије¹⁸. Из података које смо навели као и конјектура које смо при томе учинили смео би се извести закључак да су Таурисци, као једна од скупина у колони келтске миграције последњи стигли на десну обалу Дунава код ушћа Саве и ту се задржали до повратка Скордиска из Грчке. Да су Келти преко Singidunum-а, а не неким другим правцем, ишли у Грчку види се и по Јустину: „per aedem vestigia“ („истим путем“). Из разлога који нам засада још нису довољно јасни Таурисци су морали да се повуку из насеља

коме су дали име Singidunum, а њихово место су заузели Скордисци, који су се ту задржали све до доласка Римљана у овај крај.

Први део хибридног топонима наводи нас на помисао да је и пре Тауриска постојало насеље на месту келтског Singidunum-а. Као протоисториске становнике који су живели у његовој области још пре доласка Келта, антички извори наводе, поред Илира и Трачана, по некад Трибале и Сигине (Σίγυνες¹⁹; Σίγυννοι²⁰: Sigynnae²¹), Синге²² и Синде²³.

Било да усвојимо претпоставку да су Сигини оснивачи насеља које су после преузели Келти, било да су то Синди, и у једном и у другом случају ови етници означавају елементе чије име припада староиранском, односно староиндиском језику. Појава овог језичког елемента утолико лакше се може схватити и због тога што је и назив реке, поред које је то насеље подигнуто, Дунав, такође у тесној вези са староиранским „дана“, на језику авесте „дану“, „дон“ на језику осетском²⁴. Говорећи о појавама које су се догодиле у Дакији у току бронзаног доба, В. Парван је навео разлоге због којих сматра да су носиоци нове цивилизације тога доба били иранског етничког порекла²⁵. Међу иранске елементе он убраја и Sigynnae. Он сматра да и име Дачана води свој етнимон из иранског језика. Појаву иранских елемената у средњем Подунављу додирује и Херодот кад говори о Сигинима. Он за њих каже да су слични Међанима који су имали своје колоније у Подунављу. Херодоту није јасно на који су начин Међани стигли у Панонију, али како он каже „све је могуће“. У истој глави (V, 9) Херодот каже да је име Сигини познато и у западној Европи: „Уосталом, код Лигураца који станују изнад Марсеја, трговце називају Сигинима“. Тиме је, сматрамо,

¹⁶ Holder, *Altkeltischer Sprachschatz* II, s. v.

¹⁷ Plinius, 3, 148; v. Vell. Poterc. 2, 112.

¹⁸ Strab., *Geogr.* V, 1, 6.

¹⁹ Herod. V, 9.

²⁰ Apoll. Rhod. arg. IV, 320.

²¹ Cf. Parvan, *Dacia*, Cambridge 1938, 33.

²² Упор. Марић, Р., *Београд у старом веку*, Београд 1954, 8.

²³ Apoll. Rhod. arg. op. cit. IV, 322.

²⁴ В. Hopps, *Realex. d. germ. Altertums-kunde* s. v. Danuvius.

²⁵ Parvan, *Dacia*, 33.

сам Херодот довољно јасно осветлио разлоге који су Иранце доводили поред осталих области југоисточне Европе и у наше Подунавље.

Ако бисмо се определили за Синде као осниваче тога насеља, објашњење њихове појаве у Подунављу стоји у тесној вези са појавом иранских елемената у јужној Русији и Подунављу уопште. У јужној Русији то су Синди, становници Кубана и Кимерског Босфора, које Ростовцев наводи као прве металурге у овом делу Европе²⁶. У нашем случају то су могли бити Синди (Σινδοί), иранско-индиско племе, који су у Подунавље стигли кад и Сигини, као трговци и металурзи, истраживачи рудних лежишта бакра, сребра и злата, по којима су Карпати већ тада били познати не само Скитима, него и далеком Египту. Могуће је да су Синди још пре Сигина стигли у Подунавље и Панонију и да су они, уствари, основали то прво насеље које се звало Sindhu-dava. Из исте области одакле води порекло и име Данувиус, од старо иранске речи „dana“ — „снажан“ или на језику авесте „дану“ могло је да доспе и име Sindhu — „река“.²⁷ Усвајајући тумачење за „dava“ — насеље, град, значење Sindhu-dava би било: „Град на реци“. Тек доцније, кад су Синди и Сигини, који припадају истом етничком стаблу, отишли даље на запад (зна се да су допрли и до северне Италије), а судећи према Херодоту и до јужне Галије, назив за ово насеље могао се изменити у Singi-dava. Нашу хипотезу о иранско-индиском, па самим тим и индоевропском карактеру оснивача насеља из кога се развио и келтски Singidunum поткрепљује, поред наведених разлога, и појава Индоскита у источној Европи. Овим именом стари Грци су називали туранска племена која су продрла и у Дунавску Долину. Међу ова племена можда спадају и сами Сигини, које схолиаст Аполонија Рођанина назива Скитима, чије су гра-

нице допирале до Индије²⁸. Усвајање хипотезе о првобитном називу за Singidunum Sindhu-dava или Singi-dava, помоћи ће да објаснимо и келтско име овога насеља. Познавајући значење објекта делова топонимастичког хибрида Singidunum смео претпоставити да је место на коме су Келти, најпре Таурисци а после њих Скордисци, основали своје насеље, на изванредан начин, у традицији или реминисценцији аутохтоних, било везано за име и боравак Сигина. Пошто је то место на брегу, могуће је да су зато и Келти своје насеље назвали Singidunum, обележавајући на тај начин топографски већ познати простор, коме је наставак — dounon, односно — dunum већ дао карактер келтског насеља.

У почетку нашег рада навели смо разлоге због којих се може сматрати као сигуран и дефинитиван закључак да се келтски Singidunum просторно не може идентификовати са римским. У ком крају и на ком месту у околини Београда треба онда тражити то место?

Да би се истраживање упутило у правцу у коме се може доћи до позитивног одговора, потребно је имати у виду карактер келтског насеља и његову намену. Келти су своја oppida подизали на местима, која су им, поред безбедности, пружала могућности за тактичке и маневарске операције. Београдски брег им ту могућност није пружао. Келти су потенцијалног непријатеља, најпре Трачане, а доцније Римљане, могли и морали да очекују с југа. Сабијени у евентуалном насељу на београдском брегу, они у случају борби нису имали никакве могућности за маневрисање: велике реке и њима самим су претстављале препреке, нарочито Дунав, чија је лева обала и терен на њој, претстављао мочварно и у току великог дела године готово неприступачно земљиште. Положај насеља на београдској страни Саве и Дунава мо-

²⁶ Rostovtzeff, *Iranians and Greeks in South Russia*, Oxford 1922, 12.

²⁷ Cf. Walde Pokorny, *Vergl. Wörterbuch*

der indogermanischen Sprachen, s. v. sind (h).

²⁸ B. Pauly Wissowa, *Realencycl. s. v. Sind*.

гао је доминирати само сремском и банатском страном, које су од Мезије биле одвојене и политички и етнички, једна као Панонија, друга као Дација. У туђој етничкој средини, незвани, у почетку и непожељни, а сами пре свега ратници, Келти су морали, приликом оснивања својих насеља, да осигурају своју безбедност, колико насеља толико и за могућности акције, као што су то чинили и у самој Галији. За такав случај њима је био потребан плато (а не падине брега), који ће у подједнакој мери пружити два основна услова потребна за подизање једног келтског града. У околини Београда, а у близини Дунава „Πρὸς μὲν τῷ Δαυουβίῳ ποταμῷ“ („поред реке Дунава“) то је једино могао бити плато који се простире изнад „Беле Стене“, источно, а не западно од Вишњице,²⁹ између Вишњице и Великог Села.

Посматран са банатске стране, са које се најбоље и види конфигурација и рељеф земљишта изнад десне обале Дунава, овај плато има све услове за постављање једног oppidum-а, какав је морао бити и келтски Singidunum. Потпуно неприступачна са дунавске стране и високе стеновите обале, Беле Стене, ова дуга и широка зараван показује све одлике келтских утврђених насеља: доминантан положај над околним земљиштем, безбедност и могућност стратешког и тактичког маневрисања. Претпоставку о оваквом локализовању келтског Singidunum-а потврђују и многобројни фрагменти латенске керамике нађени на том простору, као и остаци извесних зидова на северној и западној страни, који су припадали фортификационим објектима.

Келтски Singidunum постојао је на месту које индицирамо до римске победе над Скордисцима око 15 године нове ере³⁰. О даљој судбини Скордиска немамо довољно поузданих података. Могуће је да их је добар део прешао на

леву обалу Дунава, у Дакију, где је већ било келтских насеља³¹. Други део етнички се асимилирао са аутохтоним, трачким и илирским становницима Мезије.

После тешких борби које су Римљани водили против Скордиска, скоро цео један и по век, Римљани су имали довољно разлога да разоре и униште Singidunum, као једно од главних упоришта келтске војне снаге на Балканском Полуострву и као место које је контролисало саобраћај Дунавом, за који су Римљани имали посебног интереса. Тек после тога, после уништења келтског Singidunum-а и после оснивања римске провинције Мезије која је ушла у састав римске империје око 15 године нове ере, Римљани су отпочели изградњу новог римског града над ушћем Саве у Дунав, на простору који данас покрива Београд.

Из свега што смо досад рекли може се извести закључак о томе да су постојала два Singidunum-а: старији, келтски, и млађи, римски. Археолошка документација, прикупљена на подручју Београда показују да је таква претпоставка потпуно оправдана, уколико се тиче римског града. Подизање римског насеља одвојено од келтског Singidunum-а оправдава и обичај Римљана, по коме су они своја castra („логор“), — а то је, као castra stativa (стални логор) био и Singidunum—подизали не на месту уништених непријатељских насеља и утврђења, него у њиховој близини³². Такав пример пружа низ римских градова подигнутих у варварским провинцијама Римске империје. Ми ћемо овом приликом навести као пример Carnuntum, подигнут у непосредној близини насеља аутохтоних³³. Између римског логора и насеља аутохтоних најчешће су постојала „prata legionum“ („војне баште“) која су претстављала основну економску базу за исхрану гарнизона. Потребна за таквим базама још више је расла,

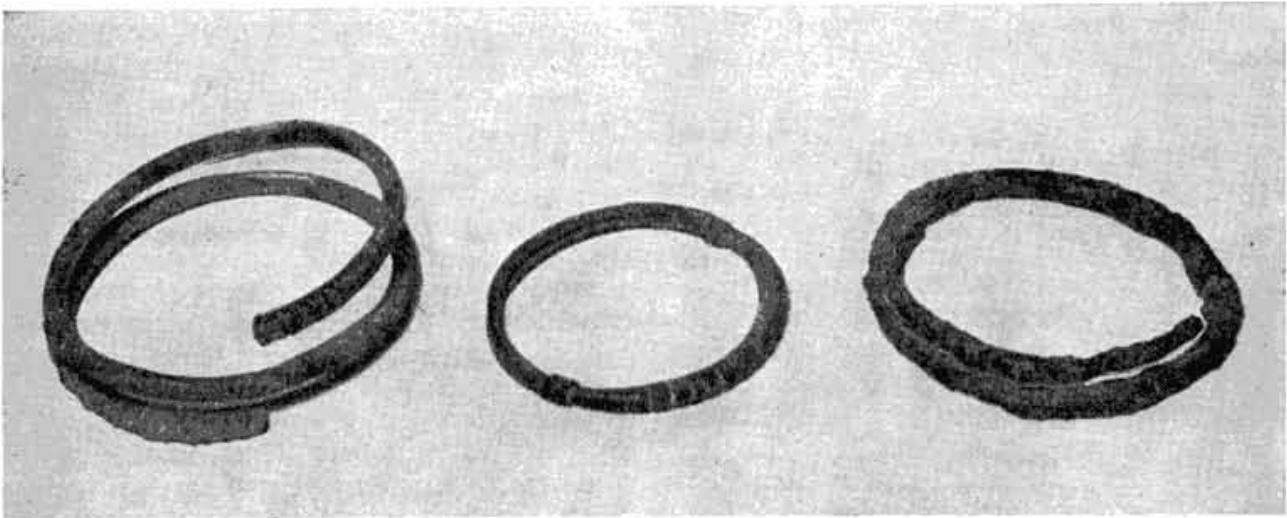
²⁹ Гарашанин, loc. cit., 58.

³⁰ Cf. Diodor. II, 43.

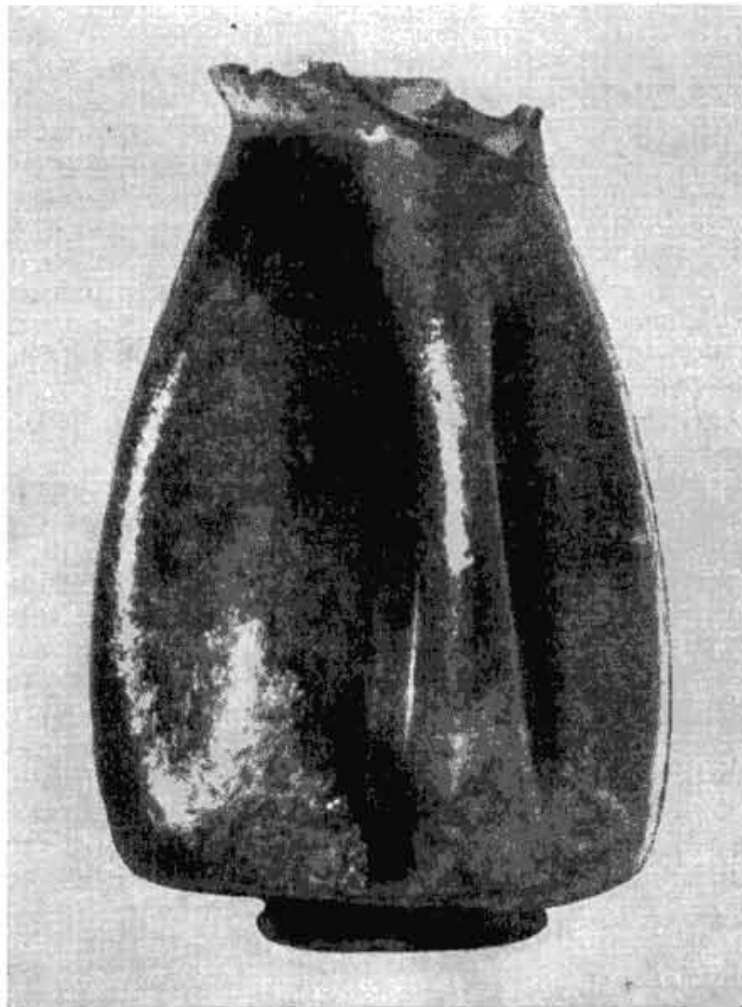
³¹ Parvan, *Dacia*, 114; в. и Gavela, В., *Keltski oppidum Židovar*, Београд 1952, 52 sqq.

³² Cf. Rostovtzeff, M., *Gesellschaft und Wirtschaft im römischen Kaiserreich*, Leipzig I, kis. 196.

³³ *Ibidem*, 197 sqq.

Сл. 4 — Наруквице са локалитета Роспи-Ђуприја — Музеј града Београда

Сл. 5 — Римски
стаклени суд

Музеј града
Београда

уколико су се поред каструма стварале и *canabae*, као цивилна насеља у саставу једног гарнизона или муниципија. Поред тога потребу подизања насеља на чистом простору освајачима су диктирала и верски разлози.

Као ново насеље римски Singidunum је постао пристаниште римске флоте³⁴ и место одакле су Римљани постављали преко Саве и Дунава своје понтонске мостове³⁵. Под Септимијем Севером он

је добио статус муниципијума, а после 293 године, подигнут је на ранг римске колоније. Од византиских владара нарочиту му је пажњу посветио Јустинијан, који га је осигурао новим фортификацијама. За обезбеђење града Јустинијан је подигао у његовој непосредној близини и тврђаву „Октавос“³⁶ коју археолошка истраживања у околини Београда засада још нису успела да утврде.

³⁴ B. C. J. L. 10675.

³⁵ Zosim, IV, 35. Упор. Pauly Wissowa, *Realencyclopädie*, s. v. Singidunum.

³⁶ Procop., *de Aedif*, 5, 15, 16.

LES DEUX SINGIDUNUM: PROTOHISTORIQUE ET ANTIQUE

B. GAVELA

Dans la reconstruction de la carte géographique de Ptolémée — section pour la Pannonie et la Moesie, faite par O. Kuntz — la position de Singidunum est déterminée par 45°30' et 44°30'. Dans la même carte les éléments géographiques pour Taurunum sont 45° et 44°. De cette façon la distance entre Singidunum et Taurunum fait 32 km dans la ligne droite. Ces éléments semblaient à C. Müller un peu exagérés et il dit pour eux: »In Ptolemaei tabula Singidunum ab Tauruno (Semlin) longius separatur perpendicularam«. Cette opinion sur la position identique de Singidunum protohistorique et antique et, d'autre part, de Belgrade contemporain, est à peu près générale.

L'auteur de cet article a essayé de montrer et de prouver l'inexactitude de cette opinion et de cette identification. Fondant ses études d'un côté sur les monuments archéologiques, découverts à Belgrade et, d'autre part, sur les données des sources écrites antiques, y compris une analyse linguistique et ethnographique, l'auteur a constaté les faits suivants:

1. — Quand on parle de Singidunum il faut tenir compte de la possibilité d'existence de deux Singidunums différents: protohistorique, fondé par les Celtes, et antique, fondé par les Romains.

2. — La position géographique de ces deux établissements n'était pas la même: Singidunum celtique n'est pas justifié par les documents archéologiques dans les limites de Singidunum antique, correspondant dans sa majeure partie à Belgrade contemporain. Les reconnaissances, les recherches et les fouilles archéologiques, faites dans le domaine étroit de Belgrade, ont montré qu'il n'y existe nulle part un indice d'un établissement celtique: il n'y a que quelques objets, qui étaient trouvés à Belgrade, appartenant à la civilisation celtique. Contrairement à ce fait, toute la situation archéologique de l'époque romaine permet l'identification de la position de Singidunum romain avec celle de Belgrade médiéval et contemporain.

3. — D'après les historiographes antiques Singidunum celtique fut fondé par les Scordisques: »Ex his manus quaedam in con-

fluente Danuvii et Savi consedit Scordis- que se appellari voluit» (Justin, XXXII, 3). Consultant d'autres sources classiques (Ap- pian, Illyr. II, 3; III, 5; Amm. Marcell. XXVII; Strab. VII, 5, 12) l'auteur a essayé d'éta- blir que le nombre des Celtes, résidant dans la Moesie ainsi que dans la région de Bel- grade, n'était pas réduit, avant l'invasion cel- tique de la Grèce ainsi qu'après le retour des Scordisques, à «manus quaedam». C'était probablement une grande vague des Celtes qui avaient laissé, avant leur invasion du sud balkanique, les tribus des Taurisques, ju- stement dans la région de Singidunum. C'était un carrefour des voies fluviales et terre- stres et des importantes communications mi- litaires. La possession de ce carrefour per- mettait le contrôle des communications bal- kano-danubiennes et assurait, en cas de l'in- succès de l'invasion, la retraite libre des troupes celtiques »in antiquam patriam To- losam« (Justin, XXXII, 3, 8).

4. — Après avoir fait cette distinction entre les deux Singidunums, l'auteur a es- sayé de localiser Singidunum celtique. A la base des données géologiques, relatives à la position de l'embouchure de Save dans le Danube, il a montré qu'à l'ère préhistori- que, l'embouchure de ces deux fleuves était plus près de Taurunum que de Singidunum. Dans la lumière de ce fait il faut comprendre Ptolémée: „Πρὸς μὲν τῷ Δαγουβίῳ ποταμῷ Σιγγιδούνον“.

L'auteur a souligné le caractère hybride du toponyme Singidunum, indiquant les deux

moments: la racine indo-iranienne de ce mot et sa détermination celtique, précisément tau- risque. Les faits historiques indiquent les Taurisques comme les premiers habitants de la région de Singidunum. Et la racine du toponyme — Singi — donne la possibilité de trouver dans le domaine de cet établissement les Syginnae ou les Sindes (Σίνδοι), popula- tions irano-indiennes de commerçants et de mineurs, qui précédaient l'apparition et l'in- stallation des tribus celtiques dans la vallée du Danube moyen. Or, c'étaient les Tauris- ques et non pas les Scordisques qui ont ex- pulsé les Syginnes et ont repris leur éta- blissement. Vaincus par les Scordisques ils étaient obligés de s'installer à l'est du Mont Claudius: »Mons Claudius cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci« — (Plin., 3, 148; Vell. Paterc. 2, 112).

Quant aux indices relatifs à la localisa- tion de Singidunum celtique, l'auteur les a trouvés sur un plateau, au-dessus de la rive droite du Danube, à une dizaine de kilomè- tres à l'est de Belgrade, à la frontière est du village Višnjica. Et c'est ici précisément la moitié de la distance entre Taurunum et Sin- gidunum dans la carte géographique de Ptolémée.

A la fin de son article l'auteur a daté l'existence de Singidunum celtique de la fin du IVe siècle av. n.e. jusqu'à l'an 15 de n.e. Cette date-ci signifie en même temps l'année de la fondation de Singidunum romain, placé sur le site de Belgrade médiéval et contempo- rain.

Illustrations dans le texte:

Fig. 1 — O. Kuntz: Reconstruction de la Carte de Ptolémée

Fig. 2 — La Carte de Ptolémée d'après le manu- scrit de Vatican

Fig. 3 — La Carte de Ptolémée

Fig. 4 — Bracelet de la localité «Rospi-Ćuprija» (Musée de la ville de Belgrade)

Fig. 5 — Vase romain en verre (Musée de la ville de Belgrade)